

Підлісна О.А.
доцент НТУУ «КПІ»
Кукушкіна О.А.
студентка ХТФ НТУУ «КПІ»

ФОРМУВАННЯ ТА ОПТИМІЗАЦІЯ ДЕРЖАВНОГО БОРГУ В УКРАЇНІ

В цій статті розглянуті суть, причини та наслідки формування та зростання державного боргу в Україні, а також запропоновані шляхи його зменшення.

Ключові слова: державний борг, безпечність боргу, внутрішній борг, зовнішній борг.

Вступ. Сьогодні державний борг є важливою складовою фінансової системи, дієвим інструментом у механізмі макроекономічного регулювання та засобом реалізації економічної стратегії держави [1]. Управління та обслуговування державного боргу є одним із пріоритетних завдань економічної політики держави, важливою умовою стабільності її фінансової системи. За даними [1] Україні цей процес має низку проблем, а саме: недосконалість законодавчої бази, значний обсяг державного боргу та його постійне збільшення, механізм реструктуризації боргу і його обслуговування, що не сприяє реалістичному прогнозуванню основних макроекономічних показників соціально-економічного розвитку країни.

Наявність державного боргу, його розмір, розміщення і методи погашення прямо чи опосередковано впливають майже на всі сторони економічного життя країни, зокрема такі як: дефіцит державного бюджету; розмір грошової маси в обігу; звуження чи розширення сукупного попиту і пропозиції тощо. Це робить державний борг не просто засобом залучення коштів для фінансування державних потреб, але й важливим інструментом фінансової політики держави, з метою залучення обігових коштів і підвищення їх коефіцієнта обіговості.

Постановка задачі. Управління державним боргом супроводжується низкою проблем, починаючи зі звуженості поняття державного боргу в українському законодавстві [6]. Дефіцит державного бюджету та платіжного балансу, неефективний механізм залучення позик та їх використання, не врахування об'єктивних закономірностей управління державним боргом можуть призвести до загострення фінансової кризи. Наслідком відсутності належної політики у сфері державних запозичень (особливо в першій половині 90-х років), негативного впливу світових фінансових криз, є зростання боргу, пікові навантаження платежів щодо його обслуговування та погашення в окремих періодах, зниження кредитних рейтингів країни.

Питаннями розробки та функціонування державного боргу займалися і займаються провідні економісти, вчені та практики всього світу. Серед них:

Д. Рікардо, Р. Барро, Дж. Кейнс, Д. Бьюкенен, Р. Девіс, А.Лернер, М. Карлберг, Ф. Модільяні, Ф. Фрідман, Р. Масгрейв, Ш. Планкарт та інші. Вагомий внесок у розробку фундаментальних питань державного боргу зробили російські вчені Б. Болдирев, Л. Красавіна, Ю. Осіпов, В. Сутоміна, В. Федоров та інші. Серед українських вчених відомими є праці А. Гальчинського, В. Гейця, Т. Вахненко, І. Луніної, І. Лютого, Г. Кучера, О. Плотнікова, Є. Новицького та інших.

Результати дослідження. Розглянемо ринок боргу (внутрішній та зовнішній) в контексті економічної безпеки країни. Безпечність боргу – спроможність обслуговувати і погашати зобов'язання. Порівняння зовнішнього і внутрішнього боргу до ВВП відображає боргову безпеку. Цей розрахунок зазначено в табл. 1.

Згідно міжнародного досвіду, допустимий рівень зовнішнього державного боргу не має перевищувати 60 % ВВП [4, С.17]. Проте національна ситуація полягає в загрозовому стрімкому рості в останні роки. Лише у 2010 році обсяг державного боргу до ВВП зріс на 30%, збільшення обсягу внутрішнього боргу на 55 % відносно 2009 року. Нарощування боргових зобов'язань в кілька разів перевищують темпи зростання економіки – свідчення неефективного використання коштів, у зв'язку з відсутністю національного консенсусу щодо національної моделі соціально-економічного розвитку, чітко окреслених національних інтересів, політичною та економічною нестабільністю. Наслідком є формування структурно деформованої і незбалансованої соціально-економічної системи держави з істотним посиленням стратегічних загроз економічній та національній безпеці [5, С.43-44].

Таблиця 1

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	31.05.2011
	Прямий державний борг, млрд., грн..										
Внутрішній борг	20,7	21,1	15,6	15,1	14,7	13,5	11,1	17,8	44,7	91,0	152,6
Зовнішній борг	56,2	53,7	42,2	45,8	46,7	44,0	49,5	53,5	86,0	120,6	192,5
ВВП, млрд., грн.	170,0	204,2	225,8	267,3	345,1	441,5	544,5	720,7	949,9	914,0	1086,9
	Обсяг внутрішнього боргу до ВВП (%)										
Критичне значення менше 30%	12,2	10,3	6,9	5,6	4,3	3,0	2,0	2,3	4,7	10,0	13,0
	Обсяг зовнішнього боргу до ВВП (%)										
Критичне значення менше 20%	33,1	26,3	18,7	17,1	13,5	10,0	9,1	7,4	9,1	13,2	16,9
	Обсяг державного боргу до ВВП (%)										
Критичне значення менше 60%	37,8	31,0	28,6	24,7	19,6	13,7	12,1	10,0	13,8	23,2	29,9

* таблиця складена авторами на підставі [2,3].

У рейтингу країн, які найбільш динамічно беруть у борг, Україна перебуває на 13-му місці. [7] Графік виконання урядових зобов'язань передбачає виплати за боргом у 2011 році в розмірі 10,06 млрд доларів, що є найбільшим навантаженням у найближчі чотири роки. Кабінету міністрів у 2011-2014 роках належить направити на виплати за державним боргом майже 29,9 млрд доларів.

Згідно бюджету на 2011 рік [8] передбачено отримання за рахунок розміщення облігацій державних зовнішніх позик – 4,5 млрд. доларів США, а також 500 млн. дол. США від Світового банку. Окрім цього планується залучити за допомогою ОВДП – 6,1 млрд. дол. США [3].

Високі темпи зростання боргових зобов'язань, як наслідок збереження високого рівня бюджетного дефіциту, неминуче зменшують довіру до уряду з боку вітчизняних та іноземних інвесторів, а отже, призводять до зростання відсоткових ставок (як плати за ризик) і подальшого загострення бюджетних проблем – зростання видатків держави на обслуговування своїх зобов'язань, до необхідності скорочення видатків, не пов'язаних із виплатою відсотків, або ж необхідності нових запозичень.

Наукова література [5] свідчить, що рівень інфляції держави повинен підтримуватися у 2-3%. Це як раз можна розглядати як елемент структури внутрішнього боргу.

Зовнішній борг, якщо аналізувати його як показник фінансової стійкості держави [9] повинен не перевищувати $\frac{1}{4}$ валового національного продукту.

За даними [3] державний зовнішній борг України на 2011 рік становить 27% від ВВП. Таким чином, реструктуризація державного боргу є нагальною потребою.

Для забезпечення керованості боргових процесів в Україні слід дотримуватись економічно безпечного дефіциту бюджету та обмежити зростання умовних зобов'язань держави. З метою забезпечення стабільності державних фінансів України у середньостроковій перспективі та запобігання різкому зростанню боргових зобов'язань Уряду в період економічного спаду необхідно запровадити оперативний облік усіх видів фінансових зобов'язань держави, які потенційно можуть впливати на розмір державного боргу в Україні.

Досвід України та інших країн СНД ввів до світової практики термін «приватні запозичення під гарантії держави». Таким чином, реєстр суб'єктів державного боргу виходить за межі самої держави.

Таким чином, законодавче регулювання переліку суб'єктів діяльності від імені держави на світових фінансових ринках є нагальним питанням сьогодні.

Висновок. Для забезпечення економічної безпеки країни та розвитку економіки необхідно змінювати парадигму управління, створювати стратегічне державне бачення стійкого зростання, критерії використання запозичень і їх повернення, ефективного використання коштів в реальному

секторі, що відрізнятиметься від теперішнього споживчого використання запозичень.

Стратегічною метою державної боргової політики України має стати залучення фінансових ресурсів для ефективної реалізації програм інституційного та інвестиційного розвитку країни із одночасним забезпеченням стабільного співвідношення державного боргу та ВВП. Стратегія формування і обслуговування ринку державних запозичень повинна базуватися на науково обґрунтованих засадах; структура і розмір державного боргу мають прогнозуватися на часовому інтервалі в декілька років та навіть десятиріч з тим, щоб забезпечити збалансований бюджет, стабільне економічне зростання й потужну фінансову систему. За відсутності такої стратегії державний борг буде зростати.

Отже, на нашу думку ми маємо постійне зростання боргу внаслідок неправильної і нерозумної політики нашої влади. Гроші отримані від МНФ йдуть на погашення попередніх боргів і процес іде по колу. А між тими державний бюджет не наповнюється. Єдиним рішенням для зменшення боргу влада обрала збільшення податків. Але населення стало не платоспроможним. Тоді вступає у дію поняття «тіньової економіки». Щоб не платити податки, підприємці беруть людей на роботу без трудової книжки, або платять заробітну плату в конверті, щоб приховати справжню її суму. Немає податків – не наповнюється держбюджет, а це призводить до того що не надходять гроші на розвиток промисловості. Підприємства зупиняються або банкрутують, заробітна плата не виплачується, люди втрачають роботу, країна біднішає.

Ми вважаємо, що рішенням цієї проблеми є збільшення доходів бюджету, без посилення податкового навантаження. В Україні збільшити обсяг державних доходів можливо за рахунок збільшення доходів від державного сектору економіки і скорочення «тіньового сектору». Також, одним з шляхів поповнення держбюджету є збільшення заробітної плати. Купуючи товари чи послуги українці відразу ж сплачують 20% у вигляді податку на додану вартість, які одразу надходять до держави. Внаслідок підвищення платоспроможності населення з'являється доцільність вироблення українських товарів і послуг не для вивезення їх за кордон, а для продажу їх в Україні.

Перелік посилань

1. Семко Т.В., Покутня М.В. Вплив державного боргу на стійке функціонування національної економіки // Економіка, фінанси, право. - 2010. - №6. - С. 6-11.
2. Статистичні матеріали Державного комітету статистики [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http:// www.ukrstat.gov.ua](http://www.ukrstat.gov.ua)
3. Сторінка Міністерства фінансів України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http:// www.minfin.gov.ua](http://www.minfin.gov.ua).
4. Пирожков С.І. Методичні рекомендації щодо оцінки економічної безпеки України / за ред. С. І, Пиріжкова – К.:НІПМБ, 2003. – 42 с.

5. Власюк О.С. В 56 Теорія і практика економічної безпеки в системі науки про економіку / О.С.Власюк; Нац. інститут проблем міжнародної безпеки при Раді національної безпеки і оборони України. – К., 2008. – 48с. – Бібліографія.: с.43-46.
6. Електронний ресурс. Режим доступу: <http://www.ac-rada.gov.ua>.
7. Електронний ресурс. Режим доступу: <http://www.pravda.if.ua/news>.
8. Електронний ресурс. Режим доступу: <http://www.zakon.rada.gov.ua>
9. Литвин Б.М., Стельмах М.В. Фінансовий аналіз: Навчальний посібник. - 2008

Подлесная Е.А.

доцент НТУУ «КПІ»

Кукушкина Е.Ю.

студентка ХТФ НТУУ «КПІ»

ФОРМИРОВАНИЕ И ОПТИМИЗАЦИЯ ГОСУДАРСТВЕННОГО ДОЛГА В УКРАИНЕ

В этой статье рассмотрены суть, причины и последствия формирования и роста государственного долга в Украине, а также предложены пути его уменьшения.

Ключевые слова: государственный долг, безопасность долга, внутренний долг, внешний долг.

Pidlisna O. A.

assistant professor NTUU «KPI»

Kykyshkina O.J.

student of CTF NTUU «KPI»

FORMATION AND OPTIMIZATION OF PUBLIC DEBT IN UKRAINE

In this article are considered the essences, reasons and consequences of grow and forming of national debt in Ukraine, and also the offered ways of its diminishing

Key words: national debt, safety of debt, internal debt, external debt.

Редько К.Ю.

ЦДПІН НАН України

ТЕНДЕНЦІЇ ЩОДО РОЗВИТКУ ВЕЗ УКРАЇНИ

В роботі визначені теоретичні основи діяльності ВЕЗ. Проаналізовано діяльність ВЕЗ в Україні та виявлені основні тенденції їх розвитку. Розроблені пропозиції щодо удосконалення діючої системи контролю та моніторингу, а також сформовані методичні рекомендації щодо визначення ефективності ВЕЗ.